O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT AGRAR UNIVERSITETI

“TASDIQLAYMAN”
O‘quv-uslubiy boshqarma boshlig‘i
B.Kasimov
2025 yil “22” 07.

DORIVOR O‘SIMLIKLAR GENOFONDI

FAN SILLABUSI

(SIRTQI)

Bilim sohasi:	800000 - Qishloq, o‘rmon, baliq xo‘jaligi va vetenariya
Ta’lim sohasi:	810000 - Qishloq xo‘jaligi
Ta’lim yo‘nalishi:	60812100 - Dorivor o‘simliklarni yetishtirish va qayta ishlash texnologiyasi

Kafedra mudiri Amanova M.M.

Fan o‘qituvchisi Amanova M.M.

Oqboyeva H.A.

Toshkent – 2025

Сканировано с CamScanner

FAN SILLABUSI

Toshkent davlat agrar universiteti

Fan to'g'risida ma'lumot

Fan shifri: DO'GE4204

Fan nomi: **Dorivor o'simliklar genofondi**

Semestr/Yil: **7-semestr/ 2025-2026 o'quv yili**

Kafedra: **Dorivor o'simliklar kafedrasi**

Soatlar/kreditlar miqdori: 4 ECTS (16 auditoriya soati)

Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	Mustaqil ta'lim	Jami
8	8	104	120

Fan bo'yicha mashg'ulotlarning joylashuvi:

Auditoriya vaqti: Dars jadvaliga asosan

Talablar: Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash texnologiyasi yo'nalishi talabalari uchun mo'ljallangan

Fan uchun mas'ul kafedra: Dorivor o'simliklar kafedrasi

Instruktor to'g'risida ma'lumot

Instruktor: Amanova Mavluda Mustafakulovna, Oqboyeva Husnnora Akmal qizi

Kafedra joylashgan joyi: TDAU, O'rmon xo'jaligi va landshaft dizayn fakulteti binosi, 101-xona.

Telefon: 71-260-36-34

Mobil: +(998)99 396-76-78, +(998)90 989-95-40

E-mail: amanova2020@mail.ru, khusnnoraokboeva@mail.com

I. Fan tavsifi

Ushbu fan talabalarga dorivor o'simliklar genofondi, tabiiy resurslari, ularni tarqalishi, tabiiy sharoida keng doirada qayta tiklanishini tabiiy holda o'sadigan dorivor o'simliklar orasida istiqbolli dorivor turlarni aniqlash, ularni tabiiy sharoitda o'sish va rivojlanish xususiyatlari va turlar ichida o'zgaruvchanlikni aniqlash, ular o'sadigan joylarini izlab topish, ularni xaritaga belgilash, zaxirasini, hosildorligini va tiklanish davrini aniqlash kabi muammolarini o'rganishga qaratilgan.

O'zbekistonda dorivor o'simlikshunoslik sohasida olib borilayotgan izlanishlar asosida ma'lumot berish, ularning floristik tahlili va qonuniyatlarini o'rgatish, dorivor o'simliklarni bioekologik xususiyatlari, oila, turkum va tur tushunchalari hamda O'zbekistonda dorivor o'simliklar genofondi haqida nazariy va amaliy bo'yicha ko'nikmalarni hosil qilishdan iborat. Shuningdek, mazkur fan dorivor o'simliklarni muhofaza qilish chora tadbirlari, introduksiya va madaniylashtirish istiqbollarini ishlab chiqish kabi malakalarga ega bo'lishni o'rgatishdan iborat.

II. Fanning maqsadi

O'zbekiston florasi o'zining bio-ximaxilligi bilan alohida ajralib turadi.Turli xil (abiotik, biotik va antropogen) omillar ta'siri ostida tabiiy dorivor o'simliklarni areallari qisqarib bormoqda yoki ayrim xo'jalik ahamiyatga ega bo'lgan ko'pchilik o'simliklarning zaxiralari chegaralanmoqda. Shu bois, dorivor o'simlik turlarini florogenetik, eko-genetik tushunchalar asosida tahlil etish va respublikamizda dorivor o'simliklarni genofondlari bo'yicha professional bilim va ko'nikmani hosil qilish mazkur fanning asosiy maqsadlaridan biri bo'lib hisoblanadi.

III. Ta'lim berish natijalari

Bilish va tushunish jihatidan:

Talabalar quyidagi imkoniyatlarga ega bo'lishlari kerak:

- dorivor o'simliklarning genetik xilma-xilligini;
- o'simliklarning genofondini aniqlash, tahlil qilish va tasniflash;
- noyob va yo'qolib borayotgan dorivor o'simliklarni saqlab qolish yo'llarini o'rganish;
- genofondni biologik xilma-xillik sifatida himoya qilish;
- genetik jihatdan ustun bo'lgan turlar asosida xom ashyo yetishtirishni tashkil etish kabi tashkiliy masalalarni hal qilish yo'llarini bilish.

Tahlil jihatidan:

Talabalar quyidagi imkoniyatlarga ega bo'lishlari kerak:

- o'simliklarning sistematik nomenklaturasini, dorivor o'simliklarning tarqalish areallari;
- tabiiy hududdan xomashyoni ilmiy asoslanmagan holda yig'ib olish oqibatini;
- genofondni boyitishda bioxilma-xillikni ko'paytirish ahamiyati va muhofaza qilish chora-tadbirlari haqida tasavvurga ega bo'lishi;
- Respublikadagi "Qizil kitob"ga kiritilgan dorivor o'simliklar o'simliklar turlari va ularni asrash choralarini;
- bioxilma-xillikni muhofaza qilish ko'paytirishda milliy tabiat bog'lari, qo'riqxonalarning o'rni, genofondni asrash uchun bajarilishi kerak bo'lgan tadbirlar haqida bilishi lozim.

Baholay olish jihatidan:

Talabalar quyidagi imkoniyatlarga ega bo'lishlari kerak:

- dorivor o'simliklarning hayotiy shakllariga va ontogeneziga ekologik omillarning ta'siri etish prinsipini;
- dorivor o'simlik resursini aniqlashni, populyatsiya qisqarishiga ta'sir etuvchi omillarni;
- muhofaza choralarini yanada optimallashtirish haqida takliflar bera olish.

Сканировано с CamScanner

IV. Ta'lim berish usullari

- ma'ruzalar;
- amaliy ta'lim;
- guruhlarda ishlash;
- taqdimotlarni qilish;
- munozara;
- mustaqil o'rganish;
- so'rov o'tkazish.

V. Fanning tarkibiy tuzilishi:

5.1 Ma'ruza mashg'ulotlari

Dars	Mavzular	Ma'ruza mashg'ulotlar rejasi	Ma'ruza mashg'ulotlari soati
1	Kirish. Fanning maqsad va vazifalari. Dorivor o'simliklar genofondi	1. Kirish. Fanning maqsadi va vazifalari. Dorivor o'simliklar genofondi fanining qisqacha tarixi. 2. O'zbekistonda dorivor o'simliklar genofondini o'rganish sohasidagi amalga oshirilayotgan ishlar. 3. O'zbekiston olimlarining dorivor o'simliklar genofondi fanining rivojlanishiga qo'shgan hissalari.	2
2	Dorivor o'simliklar genofondini o'rganishda qo'llaniladigan asosiy usullar	1. O'zbekiston respublkasining fizik-geografik o'rni va tahlili. 2. Dorivor o'simliklarni o'rganishda qo'llanilib kelinayotgan asosiy metodlar:geobotanik, floristik, bioekologik va morfologik usullar, kuzatish, laboratoriya va dala tajribalari. 3. Kuzatish ishlarini tashkil etish. Laboratoriya va dala tajribalarini rejalashtirish va o'tkazish.	2
3	O'zbekiston respublikasida muhofaza etiladigan tabiiy hududlarni dorivor o'simlik genofondini saqlashdagi ahamiyati	1. Davlat milliy tabiat bog'lari va ularni ekologik nazorat qilish. 2. O'zbekiston respublikasi davlat qo'riqxonalari va ularni dorivor o'simlik genofondini saqlashdagi ahamiyati 3. Muhofaza etiladigan va ko'paytiriladigan dorivor o'simliklar turlari.	2
4	Dorivor o'simliklar genofondini muhofaza qilish va ulardan oqilona foydalanish	1. Dorivor o'simliklar genofondini muhofaza qilishga doir ishlab chiqilgan qarorlar va ularning ijrosi. 2. O'zbekiston "Qizil kitobi" ga kiritilgan dorivor o'simliklar va ularni muhofaza qilish chora tadbirlari. 3. Dorivor o'simliklari zaxiralari va ularni ilmiy asosda o'rganish. Dorivor o'simliklar xom ashyosini tayyorlashga ruxsatnoma rasmiylashtirish.	2
	Jami:		8

5.2 Amaliy mashg'ulotlar

Dars	Mavzular	Amaliy mashg'ulotlar rejasi	Amaliy mashg'ulotlari soati
1	O'zbekiston florasi biologik xilma-xilligi.	1. O'zbekistonni mintaqalar bo'yicha tarqalishi (K.Z.Zokirov klassifikatsiyasi). 2. Dorivor o'simliklar populyatsiyasining mintaqalar bo'yicha taqsimlanishi. 3. Tog' va adirda o'suvchi dorivor o'simliklar. 4. Cho'lda tarqalgan dorivor o'simliklar	2
2	Dorivor o'simlik populyatsiyasi va unga ta'sir etuvchi omillar.	1. Ekologik omillarning o'simlikka ta'siri. Abiotik va biotik omillar. 2. Cheklovchi omil. 3. Iqlim omillarning dorivor o'simliklar o'sishi va rivojlanishiga ta'siri. 4. Dorivor o'simliklarning issiqlikka va sovuqqa chidamligi.	2
3	O'zbekiston respublikasi davlat milliy tabiat bog'lari va davlat qo'riqxonalari dorivor o'simliklari	1. Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar to'g'risidagi qonunchilikda ko'rsatilgan asosiy masalalar. 2. Milliy tabiat bog'larining vazifalari va ularni dorivor o'simlik genofondini saqlashdagi ahamiyati. 3. O'zbekiston respublikasi davlat qo'riqxonalarida tarqalgan dorivor o'simliklar	2
4	O'zR "Qizil kitobi"ga kiritilgan dorivor o'simlik turlarini o'rganish	1. "Qizil kitob" haqida tushuncha. Kitobdagi statuslar va ularga kiruvchi dorivor o'simliklar. 2. "Qizil kitob"ga kiritilgan kamyob va yo'qolib borayotgan dorivor o'simlik turlari. 3. Dorivor o'simliklar genofondini muhofaza qilishga qaratilgan chora-tadbirlar	2
	Jami:		8

VI. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1."O'zbekiston Respublikasida biologik xilma-xillikni saqlash strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi qarori.

2. Bioxilma-xillikni asrash bo'yicha respublikamizda olib borilayotgan ishlar tahlili.

3. Zomin davlat qo'riqxonalarida keng tarqalgan dorivor o'simliklar.

4. Chotqol davlat qo'riqxonalarida keng tarqalgan dorivor o'simliklar.

5. O'zbekiston Respublikasining O'rmon xo'jaliklarida ko'paytirilayotgan dorivor o'simliklar.

Сканировано с CamScanner

6. O‘zbekiston davlat milliy bog‘lari
7. O‘zbekistonda introduksiya qilingan dorivor daraxt turlari.
8. O‘zbekistonda introduksiya qilingan dorivor butalar turlari.
9. O‘zbekistonda introduksiya qilingan dorivor yarim butalar turlari.
10. O‘zbekistonda introduksiya qilingan dorivor ko‘p yillik o‘simliklar turlari.
11. O‘zbekistonda introduksiya qilingan dorivor ikki yillik o‘simliklar turlari.
12. O‘zbekistonda introduksiya qilingan dorivor bir yillik o‘simliklar turlari.
13. O‘zbekistonda madaniy holda o‘stirilayotgan dorivor o‘simliklar turlari.
14. Xalq tabobatida qo‘llanilayotgan mahalliy dorivor o‘simliklar.
15. Davlat farmokopeyasiga kiritilgan dorivor o‘simliklar.
16. O‘zbekiston Respublikasi “Qizil kitob” iga kiritilgan dorivor o‘simlik turlari.
17. O‘zR FA Botanika bog‘i ilmiy va amaliy ishlar tahlili.
18.O‘zbekiston florasi bio-xilmaxilligi tahlili.
19. Dorivor o‘simliklarni muhofaza qilish chora tadbirlari.
20. O‘zbekiston Respublikasining dorivor o‘simliklar genofondi.
21. Parfyumeriya sanoatini rivojiga hissa qo‘sha oladigan dorivor o‘simliklar
22. O‘zbekiston florasi dorivor o‘simliklarining farmasevtika sanoatini rivojlantirishdagi o‘rni.
23. Dorivor o‘simliklar genofondini boyitishga qaratilgan tadbirlar.
24. Dorivor o‘simlik populyatsiyasiga salbiy ta’sir etuvchi omillar.
25. Dorivor o‘simliklar resursshunosligini aniqlashda foydalaniladigan usullar
26. Farmasevtika sanoatini rivojlantirishda introdusent dorivor o‘simliklarning o‘rni
27. O‘zR FA Botanika bog‘i va ularni o‘simlik genofondini saqlashda tutgan o‘rni.
28. Dorivor o‘simliklar genofondini saqlashda milliy tabiat bog‘larning roli.
29. Bioxilma-xillikni asrash uchun bajarilishi kerak bo‘lgan tadbirlar.
30. O‘zbekiston florasi genofondini shakllanishida introduksiya jarayonining tutgan o‘rni.
31. Dorivor o‘simliklar genofondini muhofaza qilishda innovatsion yondashuv.
32. Dorivor o‘simliklarning populyatsiyasiga ta’sir etuvchi asosiy omillar.
33. Dorivor o‘simliklar genofondini saqlashda davlat qo‘riqxonalarining ahamiyati.
34. Dorivor o‘simliklarning populyatsiyasiga antropogen omilning ta’siri.
35. O‘zbekiston florasi bioxilma-xilligi kamayishiga ta’sir etuvchi omillar.
36. Dorivor o‘simliklarni zaxirasini aniqlash va tiklash usullari.
37. Zirk areali va zaxirasi.
38. Gulbandli kiyiko‘t turlari zaxiralari.
39. Tog‘ rayhon zaxiralari va aniqlash usullari.
40. Sassiq kovrak o‘simligi zaxirasini tiklash usullari.
41. Milliy bog‘lar va ularning amaliy ahamiyati.
42. Toshkent viloyati hududidagi bioxilma-xillikni baholash.
43.Tabiiy sharoitda tarqalgan dorivor o‘simliklar populyatsiyasiga antropogen omilning ta’siri.
44. Kamyob dorivor o‘simliklarni in vitro usulida ko‘paytirish istiqboli.
45. Genlar bankining genofondni asrashdagi roli.

Mustaqil o‘zlashtiriladigan mavzular bo‘yicha talabalar tomonidan loyiha ishi, esse, tezis yoki ilmiy maqola yozish, referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.

VII.Baholash

Fanning yakuniy bahosi uchta yo‘nalishdagi baholarga asoslanadi:

(1) Dars mashg‘ulotlariga tayyorgarlik va faol ishtirok etish (15%).

Dars jarayonida muntazam ishtirok etishdan tashqari, talabalar darslar boshlanishidan oldin onlayn o‘quv materiallari bilan tanishgan bo‘lishlari talab etiladi. Har bir talabadan ma’ruza va amaliy mashg‘ulotlarda faol ishtirok etish talab qilinadi.

(2) Auditoriyadagi mashg‘ulotlar (15%)

Har bir ma’ruza va amaliyot mashg‘ulot bo‘yicha topshiriqlar keying dars mashg‘ulotiga qadar bajarilib topshirilishi lozim. Ma’ruza va amaliy mashg‘ulotlarida berilgan topshiriqlarni bajarish (30%).

(3) Yakuniy baholash (40%) (Baholash turi, vaqti, baholash mezonlari)

VIII. ADABIYOTLAR

Asosiy adabiyotlar

1. Alixonov B. va boshqalar. O‘zbekistonning ekologik sharhi. – T.: 2008.
2. Ergashev A., Ergashev T. Agroecology. – T.: 2006.
3. Lim V.P va boshqalar. O‘zbekiston Respublikasining qo‘riqxonalari va tabiat bog‘lari. – T.: 2010.
4. Майорова Л.П., Морозова Г.Ю. Охрана биоразнообразия. //методические указания к выполнению лабораторной работы по курсу. Хабаровск. “ТОГУ”, 2007
5. PA Batugal., J. Kanniah, Lee SY., JT Oliver. Medicinal plants research in Central Asia. Volume 1, 2003.
6. Qaysarov V.T. - Dorivor o‘simliklar biologiyasi va ekologiyasi (darslik).- Toshkent, 2023 y.- 220 b.
7. Ravindra Sharma. Agro-Techniques of medicinal plants. Daya Publishing House. Delhi-110035. 2023 y. 277 p

Qo‘shimcha adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23 oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo‘ljallangan strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5853-son Farmoni.

Сканировано с CamScanner

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi “2022-2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti va vazirlar mahkamasi agrar sektor bo‘yicha qabul qilgan qarorlari.
4. O‘zbekiston respublikasining qonuni. Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar to‘g‘risida (O‘zbekiston respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2005 y., 1-son, 1-modda; 2014 y., 36-son, 452-modda)
5. O‘zbekiston Respublikasining o‘simlik dunyosi va hayvonot olamini himoya qilish qonunlari. – T.: 2008.
6. O‘zbekiston Respublikasining “O‘rmon to‘g‘risida” gi qonuni. – T.: 2018.
7. Bodeker G., Bhat S., Burley J., Vantomme P. Medicinal plants for forest conservation and health care. Rome, 1997.
8. Шаламова ЕЛ. ЛЕКАРСТВЕННЫЕ РАСТЕНИЯ В ГОРНОМ АЛТАЕ.//учебно-методический комплекс. Горно-Алтайск: РИО ГАГУ, 2009.

Axborot manbalari

1. www.gov.uz-O‘zbekiston Respublikasi hukumat portali.
2.www.lex.uz- O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.
3.www.ziyonet.uz
4. www.usda.ru/usda_programs/forestry/
5. https://botany.uz/ O‘zR FA Botanika instituti rasmiy sayti
6.https://uzbbg.uz/ Akademik F.N. Rusanov nomidagi Toshkent botanika bog‘i
7.https://icps.academy.uz/ru O‘zR FA O‘simlik moddalari kimyosi instituti rasmiy sayti

Mazkur fanning Sillabusi Toshkent davlat agrar universiteti Kengashining 202_5yil “_04_” _07_ dagi “_13_”–sonli majlis bayonnomasi bilan ma’qullandi.

Ushbu fanning Sillabusi “Dorivor o‘simliklar” kafedrasining 2025-yil “___”_____ dagi “___”–sonli majlis bayonnomasi bilan ma’qullangan.

Сканировано с CamScanner